

К.В.ЖАДЬКО (кандидат філософських наук, доцент кафедри менеджменту)

Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій,
Запоріжжя, Україна

E-mail: only4job@ukr.net

ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКА ДУМКА ПРО МОРАЛЬНІ ЧИННИКИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ХАРАКТЕРУ ЛЮДИНИ

У статті розглянута проблема впливу моральних чинників, засобами яких потрібно впливати на мотиваційну сферу свідомості людини, оскільки суто природно-фізіологічна мотивація як базисна не є соціально орієнтованою в гуманістичному сенсі.

Ключові слова: філософія, мораль, самосвідомість, свідомість, соціальне, соціалізація, людина, управління.

Вступ

Коли йдеться про *природно-фізіологічні* чинники, які характеризують мотиваційну свідомість людини, потрібно мати на увазі, що природне не повинно бути чимось штучним. Це об'єктивне, що з необхідністю діє у своєму безпосередньому виявленні. Ним є духовна спадщина минулого, яка діє на сучасників як закон, здатний виправити властиву їм суб'єктивність і суб'єктивізм. Необхідність такого *виправлення* зумовлює постійну, впродовж усієї історії людства, **актуальність** проблеми *управління* процесами суспільної взаємодії між людьми, адже суто природна мотивація поведінки небезпечна тим, що породжує так зване *природне право*, згідно якого людина людині вовк. Інакше кажучи, на таких засадах суспільство не може утвердити у відносинах між людьми і народами принципи *справедливості*.

Мета статті – засобами класичної історико-філософської думки обґрунтувати необхідність соціалізації характеру людини як суб'єкта морально вмотивованої життєдіяльності, що є базисною по відношенню до правових норм.

Обговорення проблеми

Визначена мета має братись до уваги теорією менеджменту, аби її висновки мали перспективу бути втіленими в суспільну практику. Якщо ж ігнорувати те, що *загальне* як сутнісне визначення закону *може проявлятися в суспільному житті* лише як специфічним чином *індивідуалізоване особливе*, теорія не буде втілена адекватно до своїх домінантних принципів. Значення, які має поняття менеджмент: управління, керування, керівництво, правління. Це має означати, що взаємодія між людьми не підпорядковується якійсь одній особі, якомусь одному начальнику, а одному єдиному для всіх началу. Для пізнавального мислення воно має те значення, що вказує на процес взаємодії між людьми, а не тиск на них від дії якоїсь однієї особи. Начало зовсім не означає, що його у своїй

діяльності здійснює начальник, керівник, управлінець. Йдеться про організацію управління як прояв загального в індивідуальному, а не навпаки – індивідуального в загальному. Звичайно, що колективне управління – це ідеалізація. Колективне є *загалом*, але не обов'язково в ньому дієво проявляється загальне як об'єктивно необхідне. Навпаки, досить часто така соціально-суспільна організація функціонує неефективно й непродуктивно через те, що насправді в ній діє хаотична сукупність індивідуальних волей. Тому, досліджуючи організацію процесу управління колективними політичними, економічними чи духовно-культурними соціальними об'єднаннями, ми беремо принцип дії загального в індивідуальному в тому вигляді, як це у свій час сформулював І.Кант своїм категоричним імперативом. А саме: *«дій тільки згідно такої максими, керуючись якою ти в той же час можеш побажати, щоб вона стала всезагальним законом»* [3, с.159].

Даний імператив органічно поєднує в собі індивідуальну волю, але не свавільну, а таку, яка постійно перебуває під впливом об'єктивного закону в самій людині як його (закону) носії. Адже об'єктивному закону природи в ній відповідає суб'єктивна воля, яка тяжіє до об'єктивності в тому випадку, коли суб'єктивне свавільне бажання чи суб'єктивний інтерес мають підтримку з боку інших індивідуальних волей, набуваючи при цьому статусу суб'єктності. А суб'єктне завжди тим більш об'єктивне, чим більше воно визначене об'єктивними потребами й цілями людського існування. Зрозуміло, що ми не беремо той випадок, коли суб'єктивно-свавільне має суто кількісну підтримку з боку інших індивідів. Хоча в історії людства переважає розуміння об'єктивного як масовидного. Тут безумовно правильною є позиція Сенеки, який відзначав, що «природа одарила людину двома якостями, які роблять цю слабку істоту найсильнішою в світі: розумом і суспільством» [1, с.507]. Звідси випливає, що «найголовніше наше завдання полягає в тому, щоб ми не йшли, подібно до тварин, за ватажками стада, щоб ми йшли не туди, куди йдуть інші, а туди, куди повеліває нам обов'язок. Найтяжчі біди спричиняє нам те, що ми узгоджуємось із поголосом, і, визнаючи найвірнішими ті погляди, які зустрічають велике співчуття і знаходять багато послідовників, живемо не так, як цього вимагає розум, а так, як живуть інші. Ось звідки ця безперервно нарастаюча лавина жертв омани!» [1, с.509].

Звернемо увагу на застереження людству видатного філософа, на моральних постулатах його зросло християнське вчення як також своєрідна форма менеджменту. А саме: не варто, тому що небезпечно, йти за «вожаком стада», в сучасному розумінні – провідним менеджером, якщо він у своїй індивідуальній волі не є провідником об'єктивного розуму, оскільки в такому випадку й суспільність, яку він кудись веде, немає тієї необхідної соціально спрямованої якості, якою наділила людину природа. Сенека стверджує: «Людина, яка не має поняття про істину, не може бути щасливою» [1, с.516]. Ось чому «підтримка і схвалення натовпу – доказ повної неспроможності. Предметом нашого дослідження має стати проблема

Жадько К.В., 2012

про те, який спосіб дій найдостойніший для людини, а не те, який зустрічається найчастіше; про те, що робить нас здатними до володіння вічним щастям, а не про те, що схвалюється юрбою, цією найгіршою тлумачницею істини. ...Про духовні достоїнства зобов'язаний судити дух» [1, с.510].

Управлінський процес і є процесом, який у природі діє об'єктивно, а в людському суспільстві викривляється властивою людям суб'єктивністю. Тим більшою, чим більшою є міра несправедливості у відносинах між людьми. Звідси та відповідальність, яка лягає на провідників – вони *зобов'язані* у своїй повсякденній, тим більше керівній, діяльності йти за повелінням *обов'язку*, а не примхами свавілля. Коли управлінська діяльність стала нагальною потребою суспільства, а це, завдячуючи становленню матеріально-виробничих відносин і республіканського типу політичного устрою країн, сталося за доби Нового часу, філософія почала розробляти політико-правові вчення на засадах *чистого*, звільненого від *суб'єктивності й суб'єктивізму*, розуму. Так, Ф.Бекон, відомий не лише як видатний філософ, але й державний діяч, відзначав: «У громадянському суспільстві панує або закон, або насилля. Але насилля іноді приймає вигляд закону, а який-небудь закон більше схожий на насилля, ніж правову рівність. ...Точність настільки важлива для закону, що без цього він не може бути справедливим. ...Адже вірно сказано, що «найкращим є той закон, який залишає якомога менше рішенню судді». Саме цьому сприяє точність закону» [4; с.507,509]. Без цього організація управління суспільством заради щастя всіх громадян неможлива – в ньому будуть панувати природне насильство, насилля під іменем закону або жорстокість самого закону.

Аналогічною є позиція Т.Гоббса у його концепції суспільного договору. Передаючи добровільно свої свавільні індивідуальні волі потужній волі однієї людини, громадяни сподіваються на те, що вона – воля – буде розумною і справедливою. Підставою для цього є те, що «природні закони (як *справедливість, безпристрасність, скромність, милосердя* і (на загал) *поведінка по відношенню до інших така, яку б хотілось мати по відношенню до себе*) самі по собі, без страху якої-небудь сили, що примушує їх дотримуватись, суперечать природним пристрастям, що підштовхують нас до пристрастей, погордливості, помсти і т.п.» [2, с.337]. Це тому, що духовне в людині є продуктом природного розуму в ній, який має вигляд об'єктивного закону, продуктом їх об'єктивного духу як духу соціального, що соціалізує суб'єктивне в його суто біологічній формі прояву. Те, що деформує об'єктивність в людині, пов'язане з її індивідуально влаштованою психофізіологією, яка не може бути адекватною у своїй повсякчасній поведінці об'єктивному у формі загального. Але може змінюватись в такому напрямку. Отже, лише здатний до такої зміни індивідуальної волі на дію загального в ній має право на управління суспільством в цілому, окремими соціальними структурами зокрема. Якщо Т.Гоббс мав на увазі політичну владу у формі держави, то Д.Локк зазначав, що «під *державою* весь час має розумітись не демократія або якась інша форма правління, але будь-яке

Історико-філософська думка про моральні чинники соціалізації характеру людини

незалежне співтовариство, яке латиняни визначили словом «*civitas*...» [7, с.338].

На підставі наведених думок видатних мислителів можемо стверджувати, що менеджмент як категорія суспільного буття і водночас стан суспільної свідомості виник і сформувався як нагальна потреба в управлінні утвореними й постійно утворюваними об'єднаннями людей в різних сферах суспільства. Головною політичною причиною цього став республіканський устрій держави в цілому, адже *республіка – це справа народу* не лише по відношенню до держави, але й до міні-держав як різного роду співтовариств. Не випадково, що в наш час гостру потребу в менеджменті й менеджерах мають об'єднання товариств з обмеженою відповідальністю (ТОВ) та відкриті акціонерні товариства (ВАТ).

Ефективність їх діяльності залежить від того, настільки в них утверджується і діє внутріфірмова демократія, необхідність якої зумовлена тим, що це об'єднання співвласників. А, як стверджував Д.Локк, «головною метою вступу людей у суспільство є бажання мирно і безпечно користуватися своєю власністю, а основним знаряддям і засобом для цього служать закони, встановлені в цьому суспільстві; *першим і основним позитивним законом всіх держав є встановлення законодавчої влади*; відповідно, першим і основним природним законом, якому має підпорядковуватись сама законодавча влада, є *збереження суспільства і кожного члена суспільства*. Ця законодавча влада є не тільки *верховною владою* в державі, але й священною та незмінною в руках тих, кому співтовариство одного разу їй довірило» [7, с.339]. Отже, *довірена* особа, яка здійснює функції менеджменту, не може бути звичайною людиною, якій, як прийнято говорити, не чужі всі людські слабкості. Навпаки, вона, настільки можливо, повинна бути носієм позитивних рис характеру, які не суперечать природним законам. Навпаки, прояви характеру будь-якого народу, будь-якої організації людей мають братись до уваги управлінською практикою як загальна і *спільна* основа, що створює *суспільство* загалом у вигляді держави, чи державу як первинну форму *спільноти*, про що вів мову Д.Локк.

Так, Д.Дідро, розмірковуючи про моральні чесноти, яких мають дотримуватись люди як суспільні істоти, відзначав складність, зумовлену природністю їх характеру. Суть протиріччя в наступному: «Або все у всесвіті відповідає порядку речей, або ж є речі, які можна було створити більш вишукано й гармонійно, влаштувати з більшою мудрістю і розташувати більш благопристойно для дотримання загальної користі істот і всього цілого. Якщо все відповідає порядку речей, якщо все сприяє досягненню всезагального блага, якщо все на *краще*, то у всесвіті зовсім немає *абсолютного* зла, тобто зла, *що відноситься до всього*» [5, с.68]. Це означає, що статус загального мають як моральні норми, так і прояви характеру людей. Звідси відзначений ним парадокс: є народи й окремі люди досить релігійні, але про яких не можна сказати, що вони носії високої моралі. І навпаки, є атеїсти, що демонструють високі зразки моральної поведінки. Проблема, отже, в тому, щоб людина стала на шлях

самопізнання, зробивши свій душевний простір предметом глибокого дослідження. «Розум розділяється, так би мовити, на складові частини, і частини ці сумірні між собою. Взаємозв'язок і взаємозалежність цих частин, порядок і зв'язок схильностей і рівновага афектів, що складають характер, може легко вловити той, хто вважає цю внутрішню анатомію гідною деякої уваги. Тваринна будова не більш піддана виправленню і не більш реальна. Проте небагато людей бралися за анатомічний розтин душі; ніхто ще не соромився відсутності цього уміння. Всі згодні з тим, що характер змінюється і що його зміна може виявитись згубною. Не кожен візьме на себе працю шукати причини цих перемін. Буває, що нашу духовну організацію охоплює оціпеніння, проте ніхто не цікавиться з приводу причин цього порушення» [5, с.112-113]. Можемо сказати, що в наш час потреба в самопізнанні, супроводжуваному вдосконаленням у моралі й зміні характеру як взаємозумовлених процесів, все-таки поступово вирішується. На користь такого висновку розробка різноманітних методик, які складають основу менеджменту. І.Кант як представник іншого за вдачею, більш схильного до раціональності, народу також мав підстави стверджувати, що «основу обов'язковості належить шукати не в природі людини або тих обставинах у світі, в які вона поставлена, а виключно в поняттях чистого розуму» [3, с.156]. Що не означає, як про це писав Ф.Енгельс, нібито вище наведений нами категоричний імператив не може бути реалізований в суспільній практиці будь-якого типу суспільства. Навпаки, як ми бачимо, цивілізовані країни поступово реалізують його у варіанті правового імперативу, який стає нормою організації управління в численних співтовариствах з тенденцією нарощування практичного потенціалу.

Наведемо його. «Практичним імперативом... буде наступний: *дій так, щоб ти завжди відносився до людства і в своїй особі, і в особі будь-кого іншого також як до цілі, і ніколи б не відносився до нього тільки як до засобу. Цей принцип людства і кожної розумної істоти взагалі як цілі самої по собі... взятий не з досвіду*» [3, с.160].

Ясна річ, що Кант вів мову про принципи чистого розуму, а не досвіду, тому, що емпіричний досвід сучасного йому людства не міг бути прийнятним для кожної розумної істоти. Йдеться, насамперед, про філософів, які, постійно перебуваючи в духовному просторі, сформованому історією людства, зі всією очевидністю вбачали в ній не лише криваві сторінки, але й ті тенденції, які давали підстави для формулювання істин чистого розуму як водночас практичних, а не лише уявних, у своїй дієвості. На рівні буденної мудрості це відображено у максимі «про померлих або нічого, або ж добре». Ось і виявилось, що поступово добро у вигляді справедливості набирає силу і стає формотворчим принципом побудови громадянських спільнот, включно до цілісності державного організму у деяких країнах. На підставі наведених міркувань можемо перейти до виявлення тих об'єктивно-природних рис людського характеру, які діють як принципи організації управління поведінкою як окремих людей, так і спільнот. Проте діють як певна протидія тим рисам характеру, які суть

Історико-філософська думка про моральні чинники соціалізації характеру людини

прояви загально-об'єктивного у виключно природно-фізіологічному індивідуалістично-егоцентричному, а не природно-соціальному сенсі. Адже соціальне має свої корені також у спільнотах, створених на основі вищої нервової системи психічною взаємодією вищих тварин, на що звертав увагу П.Сорокін [8, с.29] як фактичний творець соціокультурного підходу до аналізу суспільства.

В даному випадку пошлемось на Гегеля, який розглядав історію людства як процес усвідомлення ним (звичайно, що в першу чергу його видатними представниками, за якими потім йдуть інші) сутності свободи. Отже: «Держава є дійсність моральної ідеї, моральний дух як явна, собі самій зрозуміла субстанціональна воля, яка мислить і знає себе і виконує те, що вона знає і остільки вона це знає. У *вдачі (норовах)* вона має своє безпосереднє існування, а в *самосвідомості* окремої людини, в її знанні та діяльності – своє опосередковане існування, рівнозначно як і самосвідомість окремої людини завдяки умонастрою має в ній як у своїй сутності, цілі і продукті своєї діяльності свою субстанціональну свободу» [3, с.344]. Як Кант, так і Гегель вбачали найвищий рівень прояву свободи людини не в тому, щоб вона сліпо йшла за примхливими вибриками вдачі, за її норовистістю. Держава як політичний організм у своїй переважній більшості справді досить жорстко прив'язана до природного характеру народу чи народів, яким чи якими вона управляє. Між тим є всі підстави для свідомого створення міні-держав у вигляді певних колективних суб'єктів різноспрямованих форм суспільної життєдіяльності, здатних до дії згідно моральної ідеї як субстанціональної волі, «яка мислить і знає себе і **виконує** (курсив наш – *авт.*) те, що вона знає і остільки вона це знає» [6, с.48-49].

Зауважимо, що менеджмент ґрунтується на нормативно впорядкованій правосвідомості як своїй законодавчій основі. Проте для подолання негативних наслідків властивої людям вдачі зусиль однієї лише системи права недостатньо. Адже право, санкціоноване державою як інститутом управління, по відношенню до них керується принципом «дозволено все, що не заборонено законом». В той же час для державних службовців як суспільно-політичних менеджерів діє правова максима: «дозволено тільки те, що визначено законом», яка не може бути виконана без того, щоб вони були свідомими суб'єктами морально вмотивованих обмежень власної вдачі. Адже моральне – це соціальний розум природи, а правове – це спроба надати рисам фізіологічно визначеного характеру, які роз'єднують індивідів, соціально сприйнятливої статусу. Філософ-гуманіст Л.Фейєрбах заявляв: «Кожна нова людина є новий талант людства. Кількість сил і властивостей людства дорівнює кількості людей. Кожна людина володіє силою, притаманною всім, але вона визначається й складається в ній таким чином, що здається особливою, новою силою. Таємниця невичерпного джерела божественних властивостей є ніщо інше, як таємниця людської, **безкінечно різноманітної, безкінечно визначуваної** і саме через це **чуттєвої сутності**» [11, с.53]. Підхід справді демократичний і гуманістичний, можливий за умови, коли держава управляє цими талановитими людьми на

основі права. «Право є та ж мораль, сфера якої настільки визначена і обмежена, що її обов'язки тільки тому можуть виконуватись, що їх недотримання пов'язане з карними або громадянськими покараннями» [9, с.619].

В цьому можна вбачати пріоритетність для нього моралі, вимушеної стати правом, щоб її максими могли виконуватись. Оскільки ж він наголошував на первинності почуттів по відношенню до мислення, вважаючи, що воно являє собою уміння взаємопов'язано читати євангеліє почуттів [10, с.238], то в практичному сенсі більшість людей надає перевагу в «захисті свого добра і життя не озброєній добрій волі моралі, а озброєному до зубів праву. Хоча мораль, відокремлена від права, і обіцяє нам дуже багато, набагато більше, ніж право, але її дії досить далеко, нерідко навіть позаду її обіцянок. Право, навпаки, обіцяє нам мало, проте найсуворішим чином виконує те, що обіцяє» [9, с.620]. З іншого боку, право, звужуючи духовні обрії свідомості, зводить сутність людини до нормативно обмежених спрямувань її поведінки, робить її душу черствою до шляхетних і безкорисливих духовно-соціальних злетів, навіть значною мірою сприяє формуванню егоцентричного світогляду. Тому Л.Фейєрбах зазначає, що людина і в моралі також бажає залишитись людиною, «щоб вийти за межі права і підняти над його безсердечними егоїзмом». Адже мораль «не знає ніякого власного щастя без щастя чужого, не знає і не хоче ніякого ізольованого щастя, відстороненого і незалежного від щастя інших людей, або ж свідомо і зумисне заснованого на їх нещасті; вона знає тільки товариське, спільне щастя» [9, с.621].

Висновки

1. *Розгляд менеджменту* під кутом зору розкриття управлінських соціоцентричних рис характеру керівників колективних суб'єктів діяльності має, на наш погляд, підсилений думками авторитетних мислителів, ґрунтуватись на засадах єдності моральних чеснот і правових норм. В основі правової справедливості – визначення добра і зла. Добро – все те, що сприяє прагненню людини до щастя; зло – все, що цьому заважає *a priori*. Щастя – відсутність страждань з приводу несправедливості, оскільки право, ще за Аристотелем, є мірою справедливості. Морально налаштована людина не буде чинити зла іншим, адже вони відомі їй як неприємна і небажана дійсність її власного життя.

2. Морально-правова єдність свідомості здатна сформувати і реально формує певні соціальні об'єднання, які цілком відповідають визначенню людини як соціально-політичної державної істоти. Адже в кожній організації людей діють певні принципи. І діяльність організації тим більш ефективна, чим більш свідомими носіями своєї волі є її учасники, чим більшою мірою вони діють цілераціонально й цілепокладально, будучи свідомими того, що колектив є умовою розвитку їх здібностей і талантів.

Список літератури

1. Антология мировой философии. В 4-х т. Т.1, ч.1 и 2. М., «Мысль», 1969. - (АН СССР. Ин-т философии. Философ. наследие). – Т.1. Философия
- Історико-філософська думка про моральні чинники соціалізації характеру людини

древности и средневековья. Ред. Коллегия: В.В.Соколов (ред.-составитель первого тома и авт. вступит. статьи) и др. – 936 с.

2. Антология мировой философии. В 4-х т. – М., «Мысль», 1970. – (АН СССР. Ин-т философии. Философ. наследие). – Т.2. Европейская философия от эпохи Возрождения по эпоху Просвещения. Ред. коллегия: В.В.Соколов (ред.-составитель второго тома и автор вступит. статьи) и др. – 776 с.

3. Антология мировой философии. В 4-х т. Т.3 – М., «Мысль», 1971. (АН СССР. Ин-т философии. Философ. наследие). – Т.3. Буржуазная философия конца XVIII в. – первых двух третей XIX в. [Ред. коллегия: Н.С.Нарский (ред.-сост. третьего тома и авт. вступит. статьи) и др.]. – 760 с.

4. Бэкон Ф. Великое восстановление наук // Бэкон Ф. Сочинения: В 2-х т. – М.: Мысль. – 1971. – Т. 1. – С.57- 546.

5. Воронкова В.Г., Фурсін О.О., Сапа Н.В. Соціально-орієнтоване державне управління: монографія / В.Г.Воронкова, О.О.Фурсін, Н.В.Сапа. – Запоріжжя, ЗДІА. – 2011. – 256 с.

6. Дидро Д. Сочинения: в 2-х т. / Д.Дидро // Пер. с франц.; Сост., ред., вступит. Статья и примеч. В.Н.Кузнецова. – М.: Мысль, 1986. – Т.1. – 592 с.

7. Кант И. Об изначально злом в человеческой природе // Кант И. Сочинения: В 6-ти т. – М.: Мысль, 1965. – Т. 4. – Ч. 2. – С. 5-58.

8. Локк Д. Два трактата о правлении / Д.Локк // Сочинения: В 3 т. / Пер. с англ. и лат. Т.3 [Ред. и сост., авт. примеч. А.Л.Субботин]. – М.: Мысль, 1988. – С.135-406. – (Филос. наследие).

9. Сорокин П. Общая социология // П.Сорокин. Человек. Цивилизация. Общество / Общ. ред., сост. и предисл. А.Ю.Согомонов: Пер. с англ. – М., Политиздат, 1992. – С.25-220.

10. Фейербах Л. Эвдемонизм // Л.Фейербах. Избранные философские произведения. В II-х т. – М., Госполитиздат, 1955. – Т. 1. – С.578-641.

11. Фейербах Л. Против дуализма тела и души, плоти и духа // Л.Фейербах // Избранные философские произведения. В 2-х т. – М.: Политиздат. – 1955. – Т. 1. – С.211-238.

12. Фейербах Л. Сущность христианства // Л.Фейербах // Избранные философские произведения. В 2-х т. – М.: Политиздат. – 1955. – Т. 2. – С.7-405.

13. Шавкун І.Г. Філософія менеджменту / І.Г.Шавкун. – Запоріжжя, Tandem ART Studia. – 2007. – 262 с.

Е.В.ЖАДЬКО

Запорожский институт экономики и информационных технологий, Запорожье, Украина

E-mail: only4job@ukr.net

ИСТОРИКО-ФИЛОСОФСКОЕ МЫСЛЬ О МОРАЛЬНЫХ ФАКТОРАХ СОЦИАЛИЗАЦИИ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ХАРАКТЕРА

В статье рассмотрена проблема влияния моральных факторов, посредством которых нужно воздействовать на сферу мотивационного сознания человека, поскольку исключительно природно-физиологическая мотивация как базисная не является

социально ориентированной в гуманистическом смысле.

Ключевые слова: философия, мораль, самосознание, сознание, социальное, социализация, человек, управление.

K. ZHAD'KO

Zaporizhzhya Institute of Economics and Information Technologies, Zaporizhzhya, Ukraine

E-mail: only4job@ukr.net

**HISTORICAL AND PHILOSOPHICAL THOUGHT OF A MORAL FACTORS
OF HUMAN CHARACTERS' SOCIALIZATION**

This articles deals with the problem of the moral factors' influence at the sphere of motivational human consciousness. Only natural and physiological motivation as a base can be socially oriented in the humanistic sense.

Key words: philosophy, morality, self-awareness, consciousness, social, socializing, person, management.

Стаття надійшла до редколегії 13.06.12

Прийнята до друку 18.06.12